

СОФІЯ ПАРФАНОВИЧ

**СТОРІНКИ
НЕПРОЧИТАНОЇ ПОВІСТІ
й інше**

**пам'яті
НАТАЛІ З РУДНИЦЬКИХ ЧАПЛЕНКО**

1954

ВІННІПЕГ

diasporiana.org.ua

НЬЮ ЙОРК

Rochester Ukrainian FCU Library
824 Ridge Road East
Rochester, New York 14621

СОФІЯ ПАРФАНОВИЧ

**СТОРІНКИ
НЕПРОЧИТАНОЇ ПОВІСТІ**

й інше

пам'яті

НАТАЛІ З РУДНИЦЬКИХ ЧАПЛЕНКО

ВІННІПЕГ

ГОРК

Printed by
The New Pathway, 184 Alexander Ave., Winnipeg, Man., Canada

СТОРІНКИ НЕПРОЧИТАНОЇ ПОВІСТІ.

В таборі гуло як у млині.

Якраз від'їхала большевицька комісія, що мала намовляти людей, щоб верталися до дому. Як з деякою непевністю, чи тривогою деякі дожидались її — може якраз насильно братимуть? — так тепер усі відітхнули з полегшею. Вирішилися на площу як мухи на весні та говорили всі напереміш. Розказували один одному, що й хто говорив, як загнав у глухий кут “нашого” і як вкінці від'їхали, набравшись ще й стиду перед чужими.

На травничку перед першим блоком цвіли браточки довкола висипаного з цеголок тризубу, голосники подавали останні вісті, управа взивала до відібрання приділів, люди стукали й відзвонювали бляшанками й лагідне осіннє сонце заглядало з-поза кухонного блоку. Воно може й дивувалося цьому муравлиському.

З четвертого блоку вирішилися діти. Пара за парою ставала до ладу і пішли маршом через площу в напрямі спортової, де відбувалися дитячі ігри й вправи. Держачи найменшого за руку йшла з ними вчителька. Середнього росту чорнява, смагляво-бліде обличчя і вишивана блюзочка. Тільки невеличким гуцульським взірцем. Поверталась до дітей і викликувала: Рівняйся! пара за парою, нога в ногу! Діти тупотіли ніжками, стараючись надати їм маршового темпа.

“О Україно, о люба ненько...”

— зачала вчителька. Дитячі голоси підняли її і над площею й злобою дня лунали їхні дитячі дзвінки голоси. І Наталя маршувала з ними й співала. Бо що б не діялося: вони, вчителька й діти, мали свій день, своє життя й його програму. Від їхнього співу притихали гамори людей і усмішка роз'яснювала їхні стурбовані й збідовані обличчя. Була як блідо-тепле проміння осіннього сонця.

І на обличчі в Наталі лежала усмішка. М'яка й ледве вловима. Але було в ній щось таке, що заставляло вас задержатися на хвилину й подумати: що дало життя цій жінці, чи може чого не дало їй, що усмішка її напівжалко-вибачлива й не зі світа злоби й небезпек. Але й не зі світа радісних добутків і сподіваних вдач.

Так пройшли роки. Наші роки таборування. Але чи були такі чи інші комісії діти завжди навчалися, хоч в яких би не було тяжких обставинах. Вони підростали й ті, що не вміли читати тоді, коли табір та й школа організувалися, вже тепер виступали на різних святах, деклямуючи чи танцюючи дитячих таночків. І з обличчя Наталі не сходила м'яка вибачливо-зрезигнована посмішка. Як у когось, що йому життя не дало нічого зі сподіваних дібр і не принесло нічого з обіцяних дарів.

А потім табір зачав опорожнюватися, люди стали роз'їздитися і Наталка втратила свою школу.

Прослалися стежки-бездоріжжя в чужину. В ще чужішу чужину, як доцьогочасова. За океан. Пусткою війнуло по вулицях старого Авгсбургу. Вже не чулося рідної мови і не зустрічалось знайомих.

Але Наталя залишилася з мамою. Мама хворіла й не могла виїхати. І хоч їй не один радив, щоб їхала і вже потім "стягнула" маму, Наталя не поїхала. Хоч пусткою війнуло в їхній хаті, хоч як дбайливо прибраній вишивками й килимками. В цій хаті рівно й закономірно стукотіло серце найліпшої доньки і друге-стривожене: матірнє. Що ж бо дало життя доньці її за добро, що сповнювало її серце вщерть? Їй, що себе завжди посвячувала другим, сама не дістаючи за те нічого. Де ж бо кохання, родина, власні діти, любий чоловік? Найважливіше в житті жінки, але таке просте, нескладне, що належить всім від життя.

М'яко-вибачлива посмішка на блідому обличчі, і великі карі очі і хвиля чорного волосся, і дрібною вишивкою прибрана блюзочка.

Малі хатки американської вулиці розсипані між провулками. Щось наче село. Хоч це й мільйонне місто.

На городці цвітуть троянди. Червоні перекинені луком понад парканцями. Але росте пишасться чужоземне дерево: смоква. Широкі соковиті листки пахнуть півднем. В кутках безліч малих фіженяток. Ця запопадлива мати родить їх безвпинно. Не дивлячись на те, що в холоднашому кліматі їм не доведеться наєрїти.

На лавочці розкинена газета. В чорних рямцях оповістка.

І якби здалеку, з-за світу вибачливо-м'яка й жалка усмішка блїдих уст, що їм вже не заспівати більше дитячої пісеньки. Хоч би для не своїх дітей.

Мати смоква розгортає широко своє латасте листя. Над ним бренять мухи й сяє сонце далекого заходу. Чи не захотіло воно світити очам, що йшли назустріч життю і погасли в півшляху і зогрівати руки, що простяглися до життя по сподівані дари?

На чужій землі не принялася ця ростина. У пустці днів безвиразних і сірих ніколи не гаснуча усмішка блїдих уст. Вона вибачає навіть життю за смерть, що нею замкнуло воно сторінки непрочитаної повісти. Дрижить в етері, міниться в соняшному сьйві і розпливається в далеких, широких просторах нового суходолу.

Софія Парфановиц

НІКОМУ НЕПОТРІБНІ . . .

(Спогад із недавнього минулого)

Одного червневого дня 1945 року я вибрався пішки з місцевости Кіссінг до поблизького міста Авгсбург у Баварії, щоб себе враз із родиною примістити в українськiм таборі ДП, який на днях, як зачував я, почав організуватися. Дальше життя в німецькому селі ставало неможливим. "Совети" в супроводі американців ганялися "джіпами" по околиці, виловлювали залишенців де попало та силоміць репатріювали. Всякий спротив був даремний. Тоді ще американці не розбирались у справі залишенців — це нікому не потрібні люди. Злишний балаяст треба скинути та допомогти своїм союзникам цей товар забрати "на рідину". НКВД-исти влаштовували формально перегонові лови на виснажених людей, що сотні кілометрів враз із жінками й дітьми проміряли, утікаючи від грози на стрічу американцям, віддаючи себе під їхню опіку й захист.

Вибиратися в той час у дорогу було небезпечно. Але хто не ризикує — той дома сидить! Наказавши дружині бути обережною, я вибрався до згаданого Авгсбургу, де після роздумувань прийшов до висновку, що вгурті все ж таки можна буде спромогтися на який такий спротив, чи самооборону.

Був гарний, гарячий день. Широким шосе безперервною чергою їхали в сторону Мюнхену військові вантажні авта. Тут і там пробігали й совєтські машини, на вид яких кожен усувався в сторону, щоб не помітили. На поритому окопами полі, по боках дороги, неначе привиди стирчали колись грізні, тепер понищені дула протизенітних батарей та валялось різного роду військове знаряддя.

По двох годинах ходу я обережно підходжу до колись

гарного — тепер бомбами розваленого — міста. На вулицях людей мало. Слідкуючи за розговором, впізнаю громадку наших людей, від яких довідуюся, що на протилежній стороні міста т. зв. "Гегінген" справді організується наш табір.

Прямую туди. Не доходячи до табору через поле, на-впростець — рухалась велика маса людей убраних в найрізномородніший одяг — подекуди й чудернацький. Підходжу ближче. По розговорі пізнаю, що це наші з-над Дніпра і Дністра. Полтавський, бойківський, гуцульський, лежківський, подільський говір лунає всуміш. Одні прямують до табору, другі до міста. Пройшовши поле, опинююсь перед табором. На просторій площі високо колисались безчисленні, чудернацькі здавалось, прапори, вирабляючи під подувом вітру дивовижні герці, а даліше внизу багато дерев'яних забудовань — бараків — між якими як в муравлиську увихалися люди. Тут і там палали огнища.

Що це? думаю, новітня орда Джінгісхана?! Підходжу ближче і виразно бачу як на різноскрещених довгих дротах висить випране, недоношене, густо й полатане шмаття. Тут і там, мов на глум, повіває й вишивка. Україно! Оце твої діти — без права, без приюту! Непотрібні вони тепер нікому.

Широкою брамою входжу до табору. Колись може добрі — тепер понищені з повіриваними вікнами, дверима, повні бруду — стовбичать бараки. У них, риючись, люди шукають тепер притулку для себе. Новітні бурлаки. Прямую до показнішого, мурованого будинку, де міститься таборове управління. Заходжу. В середині чисто. Підлоги змиті, стіни вибілені. Крутом чути свіжість. Заходжу до одної з кімнаток. За столиком сидить середнього росту молода ще людина і заппадливо над чимсь працює. Приблідле обличчя, червоні від недоспаних ночей очі, вказують, що ця людина аж надто перетомлена працею. Це мгр. Галамай, якого й шукаю. Біля нього на столі течка-архів.

Довідавшись про ціль моїх відвідин мгр. Галамай оживився. "Учителів нам бракує. Мусимо охопити всю дітвору табору та негайно створити школу. Організацію школи поручено п. Наталії Рудницькій, до якої треба вам негайно

звернутися та допомагати їй у творенні цієї так важкої нам інституції. До табору зараз же вас приписую”.

І ім'я моє і моєї родини опинилося у течії. Дальший розговор був зайвий. Виходжу і шукаю цієї школи — барака, де мав стрінати п. Н. Рудницьку. По дорозі стрічаю підтоптаного вже віком, але ще повного сил і енергії чоловіка. Бігає він з місця на місце і... наказує. Дивно... Всі без найменшого спротиву як стій виконують його розпорядження. Це як опісля довідався я, п. О. Черкасевич — командант табору, колишній старшина УНР армії. Ось збирає він гурт для відчищення з бруду бараків і площі. “Мусимо рятуватися, а то погинемо від пощести” — лунає його дужий голос. За хвилину вже в іншому місці відправляє гурт рубачів до ліса. “Для себе і наших дітей мусимо варити страву, щоб не померти з голоду”. — Внедовзі бачу вже його, як порядкує і дає вказівки робітникам при плянуванні площі і споряджанні квітників. “Хоч біда, але прикрасім наш табір”. Хай американці бачать, що ми культурний нарід”. — Не минас і хвилини як він збирає вже гурт теслів-майстрів для направи понищених бараків. Заледве поладнав цю справу він у кухні пробує страву чи добре зварена. По дорозі поздоровляє стрічних. До того махне рукою, тому кине якесь слівце поради, там знову докине якийсь жарт.

Пп. А. Черкасевич і мгр. Галамай — це властиво ціла тимчасова управа табору. Оба себе взаємно доповняють. Один тягне канцелярщину, другий кермує господарськими справами. Як зайде потреба, то й оба виконують спільно одне діло.

Наталія Рудницька? Гм... жінка — панна... Щось тут не в порядку — думаю ідучи. Чи буде вона в силах дорівняти згаданим та виконати це відвічальне завдання. А зібрати усіх тих обірванців-дітей різного покрою бурлак, що тут і там вганяли на площі і створити організовану школу — це була не абияка штука! Мабуть, Управа табору на мильній дорозі... на злий підбір попала — думаю. Підходжу до бараку, — де містилася школа. Заглядаю у вікно... Бачу лавки. От це й школа! Стукаю у двері... Жадної відповіді —

тиша. Відхиляю двері. Перед декількома рядами лавок сидить чорнява, добре збудована, молода жінка й щось заповідливо пише. Не перериваю та воджу очима по кімнаті. У куті стоїть таблиця, біля неї розвішена мапа України. Шевченко, Франко, Леся Українка, деякі і менші розміром картинки — види рідного краю, видніють на стінах, а по середині хрест. Лавки, мала шафка, стіл і крісло доповняють устаткування школи. Долівка змита. Вікна чисті. Свіжо... Це, як на перші три дні існування школи, багато, думаю. По хвилині п. Н. Рудницька відкладає перо і з-під густих чорних брів питаюче глянули на мене її мудрі очі. Не ждучи зайвого запиту коротко з'ясовую справу.

Піднеслася — простягла руку — а в її очах промайнув допитливий погляд. Позналилися.

— Бачите, — каже — праця не легка! Треба нам визбрати не гаючись розкинену по бараках і площах табору дітвору різну віком, пришпилити її до школи та запрягти до науки. Роки війни і довга мандрівка звівчили наших дітей. Мусимо їх рятувати! Щодня вранці і вечорами оббігаю усі бараки, площі, переконаю родичів (часи непевні, кожної хвилини може бути наскок совєтів — а тоді родичі хочуть мати дітей біля себе) та втягаю дітей у шкільний ресстр. Маємо тепер понад 100 дітей. А є їх багато більше. З учителів працює вже в школі Р. Іванюк, а заявили охоту вчити пп. К. Ярошенко та О. Ткаченко. Сьогодні ви... Для науки релігії таборовий гр. кат. парох о. М. Пилипчук дав свою згоду. Для православної дітвори має бути приділений о. Г. Тимківський. Тішусь, що праця піде жвавіше. Від завтрішнього дня пічнемо правильне навчання. Сьогодні я відпустила дітей скоріше домів, щоб розробити пляни та й побігати — роздобути потрібних до навчання річей.

— Так, — кажу — але знаєте, що ми. . .

— Нікому не потрібні, зайві — перебиває вона мені — знаю. Але потрібні ми є самі для себе! Тільки невтомною працею самі над собою і для себе та організаційним хистом не дамо себе з'їсти — урятуємося! Доля наша в наших руках! Американці слідкують за нашими здібностями. Започаткована школа мусить здати іспит!

Бачу, що в цій людині жевріє сильний дух! — У дальшій розмові переконуюся, що маю перед собою непересічну людину. Бачу, що вона не те що добрий, але прекрасний педагог та незрівняний організатор. Кращого керівника школи управа табору не могла й підібрати. Довідаюсь далше, що п. Н. Рудницька живе зі своєю матір'ю приватно зараз же біля табору. І не лячно вам — питаю — залишати саму матір і йти до школи? Кожночасно можуть нас тут застукати й забрати на "родину"! — Знаєте — каже вона — матір свою я надмірно люблю, але не менше і школа дорога мені тим більше у цей час...коли земля горить нам під ногами. Все ж, якби то не було, в критичний мент зумію чейже якось вирватися.

І поплили перші дні плянкової вже праці в новоствореній школі. Не було паперу-олівців-чорнила. Про книжки не було що й згадувати! Та на все знаходила раду наша директорка. Бігала вона до таборової Управи — бігала до американців — оббігала усі закутки міста — і таки з порожніми руками не верталася, несучи то олівці — то папір-зшитки-крейду — тощо... Збирала поживклі оцілілі давні часописи, виловлювала у таборян усякі можливі українські книжечки і ми...учили. Учили, бо було вже з чого. Ноги у неї пухли, від перевтоми, часто й голоду, сили відмовляли послуху — та вона і на вид не подавала цього. З браку прибиральниці вона в початках сама замітала і чистила шкільне приміщення. Для тої людини здавалось не має стриму. Дивлячись на неї, думав не раз: "Господи! Чого доказала б та людина у власній своїй державі. Яку школу збудувала б вона".

А ось один епізод: Раз іду я вранці до школи. Біля табору стрічаю п. Н. Рудницьку, яка обережно крізь драти заглядає до табору. Чогось вона схвильована... Що сталося п. Наталко? Нікого в таборі не бачу — говорить — пуста... Щось мусіло статися! Може й забрали усіх — вивезли... Через поспіх полишила я минулого дня у школі списки дітей. Вони не сміють потрапити в їхні руки! Радьте, що робити? Списки мусимо мати! Продертою в загорожі дірою вбігаємо

до табору. Пару кроків і ми в школі. На щастя, списки цілі лежать у шафці — тепер вже у наших руках. Ще хвилина і ми сміючись, поспішно відбігаємо від табору.

Як довідалися опісля — страх був зайвий. Це американці зігнали були усіх таборян у недалекий яр та робили обшук за... зброєю.

Школа містилася в одній кімнаті. Навчання відбувалося на зміну у чотирьох злучених відділах. Треба було надзвичайної умілости, щоб не витворити хаосу. Та точність і розроблені пляни директоркою не допускали до цього. Дітвори збільшилося до числа понад двісті — хлопців-дівчаток. В осени того ж року УНРРА перебирає від війська залишених і табір наш переносять до мурованих блоків Сомме-Касерне. Заходами п. Н. Рудницької наша школа дістає п'ять кімнат, канцелярію і приміщення для учителів. В доповненні учителів приділено школі великого знавця дитячої психіки, довголітнього педагога п. М. Юркевич; і шп. Е. Дереня, І. Мацелюха, опісля М. Залітач.

Школа, під умілим керівництвом п. Н. Рудницької розгортає широку працю. Організуються часто художні імпрези — а на підготовчих пробах кожночасно буває обов'язково п. Н. Рудницька та своїми вказівками виправляє їх. Організує теж директорка ряд дальших екскурсій для вивчення дітвори краю та докладає зусиль до відживлення никлої дітвори. Школа вибивається на перше місце таборових шкіл. Чужинці оглядаючи нераз її — хвалять та захоплюються нею.

Маючи до розпорядимости пригожу канцелярію поза шкільними зайняттями цілими днями до пізньої ночі п. Н. Рудницька невтомно працює. Точна, педантка у виконуваних обов'язків, вимагала від співпрацівників того самото. Так учителі, як і учні школи любили і поважали її. Нераз доводилось розв'язувати тяжкі господарського чи научного характеру проблеми. Кому поручити це завдання? Пригадую одного разу на засіданні встає старенька п-ні Юркевич і каже: "Перед вашим, директорко, умінням і організаційними здібностями ми учителі усі капітулюємо. Ніхто так, як ви п-ні Наталко цього краще не виконає!" — І виконала!

В 1945 р. виходить заміж за письменника п. В. Чаплєнка. Здавалося, що подружжя відтягне її тепер хоч на часок від утяжливої праці. Та вона тепер ще подвоїла свою чуйність над школою. Мабуть, наперекір власній особі, власній долі. Для праці жила — працею дихала. Нераз (в чотири очі крадькома виключно звертаючись до мене) говорила: "Господи! Яка я перемучена — але ще не дамся — ще видержу!" — І видержала гідно і чесно до кінця ліквідації табору.

По підлікуванні хворої матері виїжджає по довгих перепонах 1951 р. до США. Повна ще запалу, сил, надій — зразу кидається у вир праці, щоб для себе і рідні свої забезпечити буття. Та виснажений працею організм довго вже не видержує.

Коли опало листя з верхів'я дерев — опав листок, останній листок з дерева її життя і... 19. X. 1953 р. перестало битись її трудяще серце.

І. Король

ОРГАНІЗАТОРКА ШКІЛЬНОЇ СПРАВИ

(Пам'яті Наталі з Рудницьких Чапленко)

Жалем і смутком сповняється серце, коли відходять від нас люди молоді віком, гарні фізично й гарні вдачами, взірцеві патріоти і добрі громадські робітники. Пам'ятаю недавні ще роки, як закінчилась друга світова війна і маса українських втікачів опинилась в південно-західній Німеччині. Зневіра, апатія і моральне пригнічення опанували тодішніх втікачів. В середині червня запропоновано мені обійняти командування в одому з великих таборів у Баварії. Зараз у перших дях прийшла до мене молода, гарна жінка — тоді ще незаміжня Наталя Рудницька, пізніше п. Чапленко. Їй запропонувала свої послуги як учителька у новій таборовій школі. Не то школи не було ще тоді, а навіть кухні, щоб нагодувати голодних і ще переляканих людей. На другий день панна Н. Рудницька прийшла знову і заявила, що вона знайшла вже відповідне приміщення для школи й тільки треба мого дозволу, щоб школа "зараз" почала діяти. Я здивувався такій енергії, пішов, оглянув кімнату, дав згоду, а коли відходив, то бачив, як панна Рудницька почала прихованою за дверима мітлою, сама замітати і прибирати хату-школу. В кілька годин пізніше я бачив, як вона мила вікна. Я запропонував їй прислати на другий день людей до праці, але почув відповідь, що на другий день вже розпочнеться шкільна наука! І дійсно, на другий день на принесених мерщій лавках сиділо коло 30 дітей. Я призначив її керівничкою школи і дякував долі, що мав у таборовій школі таку людину. Тоді були часи, коли совєтські комісії намагалися силою репатріювати людей, називаючи їх своїми громадянами, і серед таборовиків панували надзвичайно нервові настрої. Наша вчителька вміла знаменито впокоювати дітей і старших, не тільки словами, але своєю від-

важною і діловою поставою. Її школа була зразкова і всі американські інспекції, що їм підлягала школа (м. ін. приїздив пок. ген. Паттон, сен. Ліман і ін.), кінчилися лише найвищими похвалами під адресою табору і директорки школи.

І просто не хочеться вірити, що не стало в живих тієї 44-літньої повної життєвих сил і енергії молодої гарної людини-громадянки. Хай цих кілька слів від її скитальського товариша-співробітника з одного табору буде квіткою на її передчасну могилу.

Олександр Черкасевич

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

НАТАЛІЯ З РУДНИЦЬКИХ ЧАПЛЕНКО
(1909-1953)

Дня 19 жовтня 1953 р. відійшла у візність по короткій, важкій недугі в одному з шпиталів міста Брукліну

Наталія Володимира з Рудницьких Чапленко
проживши 44 роки.

Покійна прийшла на світ у Стрию, Зах. Україна й там відвідувала народню школу й учительську семінарію, яку покінчила в 1929 році. Один із її вчителів, директор семінарії УПТ в Стрию д-р О. Цісик так характеризує її молодечий вік у школі: "Покійна була доброю й обов'язковою ученицею. Дуже солідно приготувлялася до т. зв. практичних лекцій у школі вправ, брала живу участь в гасі обговорювання тих лекцій на спільних конференціях. Належала до тодішніх наших шкільних організацій і виступала нераз з гарними й цікавими рефератами. . ."

Свою педагогічну працю позала в 1930 р. в Рівному, а потім у Вишнівці на Волині, але через свою позашкільну

працю серед тамошньої української громади була звільнена й перенесена в корінну Польщу на одне з найгірших місць, до Кадлубка в Конгресівці. Серед невідрадних умовин гужого моря Покійна рішила поглибити своє педагогічне знання й досвід і працювала над собою, відвідуючи вищі педагогічні літні курси в Варшаві, Катовицях і ін. та здавши відповідні іспити.

За большевицької окупації вона працювала як учителька в Добрянах і Стриганцях у Стрийщині, за німецької окупації в Добрівлянах і в самому Стрию. В 1944 році переїхала до Чехії й там студіювала зах.-європейські мови в Школі Модерних Мов у Празі. В осені того ж року переїхала до Мюнхена, а в 1945 р. до Ваймару, де працювала як секретарка в одній з допомогових установ для українських робітників. Після другої світової війни вона зорганізувала шкільну справу в одному з найбільших таборів міста Аугсбургу, в Баварії, і була її управителькою аж до свого виїзду до США в 1951 р. В 1945 р. вийшла заміж за письменника Василя Чапленка.

Про її працю в Аугсбурзі пише шкільний інспектор ЦПУЕ проф. Данилишин так: "Покійна була дуже добра вчителька, знаменита організаторка всіх ділянок шкільного життя. З дітворою поводитися згідно з усіма правилами виховання, любила дітвору і прив'язувала її до себе. Як управителька все мала зі своїми учителями й учительками миле шкільне співжиття. Поза шкільною працею брала живу угасть у громадському житті. . ." Була членом "Учительської Громади" в Аугсбурзі, та головою Делегатури Об'єднання Українських Жінок на Еміграції в Аугсбург-місто.

Після переїзду до Америки живо цікавилася українським педагогічним, культурно-мистецьким і науковим життям. Передчасна смерть припинила її трудяще життя й залишила глибокий сум у всіх, хто її знав. Поховано її в Квінсі на цвинтарі "Кальварія" дня 22 жовтня 1953 р. при великій угасті знайомих і друзів, представників українського педагогічного, літературно-мистецького й наукового світу.

В. І.П.

БІБЛІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Згадки про бл. п. Наталію з Рудницьких Чапленко були надруковані в таких українських журналах і газетах:

США

Свобода, Джерсі Сіті, чч. 219, 224, 239 і ін. за 1953.

Америка, Філяделфія, ч. 212 за 1953.

Наше Життя, Філяделфія, ч. 3 за 1954.

Канада

Новий Шлях, Вінніпег, чч. 84, 87 за 1953 і 8 за 1954.

Український Голос, Вінніпег, ч. 46 і ін. за 1953.

Канадійський Фармер, Вінніпег, ч. 43 і ін. за 1953.

Жіночий Світ, Вінніпег, ч. 11 за 1953.

Франція

Українське Слово, Париж, ч. 627 за 1953.

Німеччина

Українські Вісті, Новий Ульм, ч. 91 за 1953.

